

„Áldó hatalmak oltalmába rejtve”
Tanulmányok Visky Sándor Béla 65. születésnapjára

„Áldó hatalmak oltalmába rejtve”

Tanulmányok Visky Sándor Béla 65. születésnapjára

A kötetet szerkesztette

Ósz Sándor Előd

Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet – Egyetemi Műhely Kiadó

Kolozsvár, 2026



Kolozsvári Protestáns
Teológiai Intézet

Megjelent a



Magyarországi Református
Egyház

és a
támogatásával.

A címlapon:
a galambodi református templom
(Debreczeni László rajza)

Borítóterv: Tipotéka

Fotó: Kiss Gábor

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

„Áldó hatalmak oltalmába rejtve” : tanulmányok Visky Sándor Béla

65. születésnapjára / a kötetet szerkesztette: Ósz Sándor Előd. -

Cluj-Napoca : Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet :

Egyetemi Műhely Kiadó, 2026

Index

ISBN 978-630-6815-02-9

ISBN 978-630-6636-34-1

I. Ósz, Sándor Előd (ed.)



Kiskya Soela

Somfalvi Edit

A Heidelbergi Káté mint a Magyar Református Egyház legkisebb közös többszöröse

„Eljött az ideje annak, hogy higgadtan és rendszeresen kifejtsük bizonyágtételünket. Ez az idő nemcsak azért alkalmas a higgadt és nyugodt számadásra, mert bennünk is kikristályosodott annak ismerete és értelme, amit Isten velünk cselekedett, hanem azért is, mert javult azoknak a hallása is, akikhez szólni kívánunk. Isten nemcsak megkezdette, de a földkerekségen élő minden egyházra kiterjeszti azt az ítéletet, amit a Krisztustól eltávolodott, intézményi merevedett egyház felett kimondott.”¹

A magyar reformátusok világtalálkozóin hangzik el gyakran az a sokak számára meglepő adat, hogy Európa egyik legnagyobb református közössége a magyar, mely a legkorábbi időktől létezik. Jelenleg a Kárpát-medencében körülbelül 1,5 millió egyháztag él hozzávetőleg 3000 egyházközösségben, területileg egyházmegyékhöz és egyházkerületekhez tartozik. A legnagyobb közösségek Magyarországon, Románia nyugati és középső részein, Szlovákia déli megyéiben, Ukrajna kárpátaljai területein, Szerbia és Horvátország északi, határ menti sávjában élnek, országonként önálló egyházakba szerveződve. Egy-egy magyar református gyülekezet Szlovénia és Ausztria területén is található.² „A közös hitvallások, a magyar nyelv és a közös történelem a széttagoeltság ellenére is fontos összetartó erőt jelent” – jelenti ki a magyar reformátusokkal kapcsolatos adatokat és híreket ismertető honlap. Az elkövetkezőkben ezt szeretnénk tényekkel igazolni, illetve visszaadni a Heidelbergi Káté közösségformáló mivoltát és meghívni az egyháztesteket, hogy a hitvallásos oktatás eredője a Szentírás mellett éppen ez az irat le-

¹ Bartha Tibor: Előszó. In: Uő (szerk.): *A Heidelbergi Káté története Magyarországon*. (Studia et Acta Ecclesiastica 1.) A Magyarországi Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, Budapest 1965, 11–12.

² <https://reformatusegyhaz.hu/reformatus-egyseg/>, megnyitva 2026. február 9-én.

gyen.³ Sajnos a két háború és a kommunizmus külön utakon indította el a magyar református egyházkerületeket, és nem tagadhatjuk le a modern és a posztmodern kor mindent megkérdőjelező és romboló erejét sem.

A hitvallásosságot elavulttá, nevetségessé és fölöslegessé alázó gondolkodás eldobta a régieket, köztük a Heidelbergi Kátét is, de nem adott semmit a helyébe, mivel a minőséginek, időállóknak és konszenzussal elfogadhatónak a megalkotására – a felgyorsult gondolkodás és megnövekedett elváráslista miatt – nem maradt idő. A 21. század első negyedére a református egyház részei magyar nyelvterületen különböző irányokba indultak el, anélkül, hogy megegyeztek volna, mi az a közös tudás a Szentírás mellett, amit mindenképpen elsajátíttatnak minden magyar egyházztaggal/hitvallóval. Ez szükséges ahhoz, hogy ha két magyar református bárhol találkozik, legyen olyan hívószó, egy mondat, kötött szöveg, amelynek ha az egyik elkezdi az elejét mondani, a másik be tudja fejezni azt. Olyan szöveg, amelyet mindenki ismer és ugyanúgy ért, mely összeköt, emlékeztet és akár meg is tart. Ez a tartalom legyen alkalmas arra, hogy a magyarul megfogalmazható, stabil alapokon álló hittudást ki lehessen fejezni, legyen strukturált, világos és logikus. Mivel a metamodern világ egyszerre szeretne mindenből részt, mi ehhez a Szentháromságról és az emberről szóló, hozzáférhető hittudást adhatjuk hozzá. A mindenre jogot formáló ember elaprózza figyelmét, nem mélyül el semmiben, és mindennek következményeként kíváncsisága, de kimerültsége és szorongása is egyre nő. Kell egy stabil, biztonságot nyújtó, az igazságot egyértelműen képviselő erőter, ami személyt és közösséget egyaránt megtart. Ezt az erőteret a teológiaiilag jól megalapozott, aránylag rövid, rétegzett, az emberi életet egzisztenciális kérdései mentén átfogó szöveg hozza létre, mely álláspontom szerint jelenleg magyar nyelven a Heidelbergi Káté (a továbbiakban HK).

Elkezdhetnénk most hatalmas erőbefektetéssel megalkotni egy közös, az egész Kárpát-medence magyar reformátusságára kiterjedő és rá nézve kötelező szöveget, hogy ellene tartsunk a mindent viszonylagossá és esetlegessé tevő romboló erőnek, de a metamodern sajnos nem arról ismerszik meg, hogy biztosítana időt a hosszú, elmélyült, sok ember együttműködését feltételező munkának.

Megfigyelésem szerint azonban elérhetjük az áhított célt, a közös platformot, a legkisebb közös többszöröst a magyar református egyháztestek, egyházkerületek között, ha friss szemmel merünk nézni a Pfalzi Választófejedelemség-

³ Uo. (Megnyitva: 2026. február 9.)

ben megírt latin–német, ám az évszázadok alatt veretes magyarrá lett szövegre. „A Heidelbergi Káté magyar történetének vizsgálata közben érdemes megfigyelni, mint egyesül népünk változatos és fejlődő nyelve szinte maradéktalan szinképpé a Káté folytatólagos tolmácsolásában”⁴ – jegyzi meg a magyarrá válás folyamatáról Nagy Barna.

Javaslatom szerint legyen a HK a magyarul beszélő reformátusok közös lelki és szellemi alapja, amelyről elindulva az egyházi életet élni, közös jövőt tervezni és szervezni lehet. Azért is lehet stabil alap, mert egyenes, világos, utilitarista, nem számol az örökké változó érzelmekkel, nem kérdez rá a személyes megtérésre, erősen közösségi jellegű az egyéni megközelítésekkel szemben, és ezzel akarva-akaratlanul közösséget teremt és épít. Mivel nem kérdez rá a HK ismerők egymással való kapcsolatára, hanem adottként kezeli, megteremti a magyar reformátusok közötti közös gondolati, lelki és hittani teret. Mivel nem magyar alkotás, nem születik meg az azonnali meghaladási kényszer, a versengés, ami jellemző a magyar református csoportokra. A HK-hoz minden típusú református lelkiség szervesen kapcsolódhat, és ez lehet majd alapja a közös kapcsolódásnak is. Teljesen egyetérték Török István professzorral, aki megállapította, hogy „a HK létfontosságú a reformátusságunk számára”⁵

A Heidelbergi Káté keletkezéséről

A németajkúaknak írt vallástani népkönyv megírására megbízást III. Frigyes pfalzi választófejedelem adott, mert szerette volna, ha népe a Szentírás alapján el tudja mondani és érvekkel meg is tudja védeni a más vallásúakkal szemben azt, amiben hisz. Ebben az időben már nemcsak a római katolikus tanítással állt szemben az evangélium szerint reformált gondolkodás, hanem a lutheri irány is kezdett elválni a helvét iránytól, és a fejedelem kérése annak a bizonyítéka, hogy a helvét irány Pfalzban is népszerű volt, a HK megjelenésével pedig meg is gyökerezett. A munkát Zacharias Ursinus heidelbergi professzorra, Philipp Melancthon tanítványára bízta. A HK alapszövege 1562 végére készült el, majd teológus bizottság nézte át, amelynek tagja volt Kaspar Olevianus, Calvin korábbi tanítvá-

⁴ Nagy Barna: A Heidelbergi Káté jelentkezése, története és kiadásai Magyarországon a XVI. és XVII. században. In: Bartha Tibor (szerk.): *i. m.* 88.

⁵ Fekete Károly: *A Heidelbergi Káté magyarázata. Hálaadásra vezető vizsgálatás 129 kérdés – feleletben.* Kálvin Kiadó, Budapest 2013, 15.

nya. (Talán innen ered az a hagyomány, hogy Zacharias Ursinussal írták a kátét.) Mindkettőjüket olyan jól ismeri a magyar köznyelv, hogy már senki sem emlegeti őket eredeti német nevükön.

Az év 52 vasárnapjára beosztott, három nagy fő részre tagolt 129 kérdést és választ a választófejedelem a zsinat elé vitte, mely azt a célnak megfelelőnek és elégségesnek találta, jóváhagyta, ezért Frigyes előszóval ellátva 1563-ban a közhasználatára kiadatta. Még abban az évben megért két újabb kiadást. A második és harmadik kiadásba kerültek be a római katolikus tanítást keményen bíráló 30., 57. és 80. kérdések és válaszok, melyek visszautasítják az ugyanabban az évben véget ért tridenti zsinat döntéseit.⁶ A mű kicsi, átfogó és könnyen használható volt, minden állítása a Szentírás szövegén alapult, ezért hamar népszerű lett szerte a világon, s a Biblia mellett az egyik legtöbbet kiadott mű, hiszen minden nyelven, amelyen reformátusok beszélnek, olvasható.

A HK három része egybefüggő ívet ír le – az ember bűnösségét –, az ember megváltását és az ember ezért való hálaadását, azaz a Krisztus követésére elszánt ember egzisztenciális kérdéseit boncolgatja, és bibliai rövid válaszokat ad rájuk. Nagy könnyebbséget jelent ezt a teológiai tartalmat a gyakorlatban is megélni azáltal, hogy a vasárnapi liturgia is ezt az ívet írja le, azaz a hívő ember rendszeresen szembesül ezekkel az egzisztenciális kérdésekkel. Elfogadom Fekete Károly püspök érvelését, hogy „jó lenne újra komolyan venni gyülekezeteink felnőtt tagjai körében a Heidelbergi Káté tanulmányozását”.⁷

Az internet előtti világ csodája, hogy egy év múlva már Kolozsváron érveltek vele a teológusok, 1566-ban megjelenik latinul, antitrinitáriussá alakított formában.

„Ilyen keserves testvérharc tűzében érkezett tehát hozzánk a Heidelbergi Káté, mint ahogy maga is ebben a tűzben született, és szülőhazájában épp úgy, mint nálunk, hosszú időn át további testvérharcok próbáit kellett kiállnia. Mégis, ahogyan a heidelbergiek kísérőlevelén – a szakadás minden kínja, s az igazság melletti megállás minden elszántsága fölött – elevenen érezhető a már-már odaveszni látszó egység vágya, úgy lesz ez a Káté világszerte s miná-

⁶ <https://honlap.parokia.hu/lap/lelki-oasis-misszio/cikk/mutat/reformatus-hitvallasaink/>
(Megnyitva: 2026. február 27.)

⁷ Fekete Károly: *i. m.* 15.

*lunk is, nemcsak a konfesszionális egyházakra tagolódás szimbóluma, hanem az evangéliumi egységkeresés fáradhatatlan ösztökélője.*⁸

A következő évtizedben Huszár Gál Pápán 1575-ben lefordította, de pestisben meghalt, ezért fia, Dávid adta ki saját nyomdájában 1577-ben – éppen a jövő esztendőben lesz 450 éve.⁹ A Dunántúlon tehát szinte az első időktől ismert a helvét irány. Használni kezdték, elterjedt, Szárászi Ferenc Debrecenben, Szenci Molnár Albert külföldön fordította le a 17. század elején (1607, Hanau), s mivel a zsolnárokkal együtt, illetve a Szentírással egybekötve jelent meg több ízben is, időnként revideált szöveggel, a magyar református vallásos életforma alapiratává vált, amit minden írni-olvasni tudó ember ismert és fejből idézett. A különböző egyházkerületek zsinatai egymás után fogadták el alapvető hitvallási iratnak. 1646-ban a szatmárnémeti nemzeti zsinat a lelkészi eskü részévé emelte, innen számítják a HK-t a Magyar Református Egyház alapvető hitvallási iratának, hiszen előírta, hogy a „palatinátusi káté mindenütt megtartassék és taníttassék”.¹⁰ Az előbb idézett Nagy Barna így foglalja össze azt a kort:

„Eddigi ismereteink szerint nálunk legelőször a felsődunamelléki sóki zsinat 1619-ben – tehát ugyanabban az évben, amikor a dordrechi zsinat egyetemes református hitvallásnak nyilvánítja a Heidelbergi Kátét – rendeli el ennek a magyar és latin nyelvű iskolai tanítását. Dunántúlon nevezetesen az 1630-i pápai zsinat hasonló értelmű határozata. Erdélyben is az 1630-as évektől számítható annak általánossá válása az iskolákban. Tiszáninnen már a pataki kollégium 1621-i törvényeiben megjelenik.”¹¹

A HK román fordítása 1648-ban készült el. Fogarasi István lugosi lelkipásztor fordította, és I. Rákóczi György támogatásával jelent meg Gyulafehérváron.¹²

⁸ Nagy Barna: *i. m.* 23–24.

⁹ <https://honlap.parokia.hu/lap/lelki-oasis-misszio/cikk/mutat/reformatus-hitvallasaink/> (Megnyitva: 2026. február 27.)

¹⁰ <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-pallas-nagy-lexikona-2/h-B866/heidelbergi-kate-C18D/> (Megnyitva: 2026. február 13.)

¹¹ Nagy Barna: *i. m.* 28.

¹² <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-pallas-nagy-lexikona-2/h-B866/heidelbergi-kate-C18D/> (Megnyitva: 2026. február 13.)

Az első konfirmációra felkészítő folyamatot Debrecenben határozták meg 1745-ben, amikor az egyháztanács előírta, hogy úrvacsora előtti pénteken „rövid és együgyű tanítás” történjen a katedráról, majd leszállván, a fiatalokat „catechizálja” a lelkész, hogy másnap az Úr asztalához járulhassanak.¹³

„A Káté mélységes biblikus tartalma olyan tekintélynek bizonyult, amelynek elismerésében még a theologiai ellenfelek is egynek tudták magukat.”¹⁴ Ezért „a Heidelbergi Káté, funkciójánál és tartalmánál fogva, egyesítőleg tudott hatni az egyébként egymással sokszor éles ellentétbe kerülő orthodoxia és puritánizmus között”.¹⁵ Czeglédy Sándor megállapítja, hogy „a kátémagyarázatok, anélkül, hogy elhanyagolnák a helyes tant, leküzdik az orthodoxia intellektualizmusát és jól érvényre juttatják a Heidelbergi Káté eredeti célkitűzéseit, amelyek között nem utolsósorban áll az Isten iránti hálától motivált életszentség előmozdítása”.¹⁶

A HK tehát nemcsak hitvallás, és nemcsak a kötelező egyházi oktatás alapidokumentuma minden magyar egyházkerületben, függetlenül az éppen aktuális államformától, amelynek keretében a Magyar Református Egyház él, hanem etikai normákat állít fel, és életformát szervez. Az egyháztestek sajnos elszakítva élnek, számos egyházkerületben, de van közös alap, a Szentírás, a HK és a Második Helvét Hitvallás. Ez biztosít közös, Biblián alapuló gondolkodásmódot, szókinccset, közös énekkincset és közös biblikus műveltséget. Mivel a HK rövidebb és egyszerűbb volt a Második Helvét Hitvallásnál, a konfirmációra való felkészítő a sajátos helyi hitvallások mellett a HK volt. Évszázadokkal ezelőtt vált a magyar hitvallásosság legkisebb közös többszörösévé. Módis László így ír erről: „A túl gazdag anyag azt bizonyítja, hogy a káté sokkal nagyobb szerepet játszott egyházunk és gyülekezeteink életében, mint azt gondoltuk, és sokkal többet foglalkoztak az azzal a századok folyamán, mint azt a tudományos köztudat feltételezte.”¹⁷

Azon állításmat, hogy a HK lehet hittudásunk legkisebb közös többszöröse, az a hatalmas lelki és szellemi munka alapozza meg, amit magyar nyelvterületen

¹³ Tóth Emese: A Heidelbergi Káté a magyar református gyülekezetekben és iskolákban. In: Bartha Tibor (szerk.): *i. m.* 278.

¹⁴ Czeglédy Sándor: A Heidelbergi Káté magyarországi magyarázatainak története 1791-ig. In: Bartha Tibor (szerk.): *i. m.* 168.

¹⁵ Nagy Barna: *i. m.* 79.

¹⁶ Czeglédy Sándor: *i. m.* 148.

¹⁷ Módis László: A Heidelbergi Káté magyarországi irodalmának bibliográfiája 1563-tól 1964-ig. In: Bartha Tibor (szerk.): *i. m.* (301–337) 303.

a HK ismertté tételéhez az elődök hozzáadtak. Ha más közös alapot választanánk magyar népünknek a Szentírás mellé, arra kellene a legnagyobb hangsúlyt fektetni most, hogy református hitünk a világ számára láthatóvá váljék, s akkor a Módis László által 1965-ig,¹⁸ majd általam 2026-ig (utóbbi a teljesség igénye nélkül) összegyűjtött tételek egyre inkább csak a múlt tárgyi emlékeivé válnának és feledésbe merülhetnének. Amikor végigpásztázunk a HK-val kapcsolatos munkákon, rádöbbenhetünk, hogy magunknak ártanánk a legtöbbet, ha elfelednénk. 1965-ben (a kéziratos magyarázatokat nem is említve) 162 kiadásról tudott Módis László, és jelezte, hogy ez a szám jelentősen nőhet az évek folyamán. A könyvészeti adatokat a következő beosztás szerint ismerteti:

A. A Heidelbergi Káté hazai kiadásai – 162 kiadvány.

B. A HK alapján készült tankönyvek: az ún. „Fundamentom”-ok – 52 kiadvány; egyéb tankönyvek – 12 kiadvány.

C. A HK magyarázatai – 56 kiadvány.

D. A HK-ra vonatkozó irodalom – 124 kiadvány.

E. A „katekizmusi” énekek¹⁹ – 8 kiadvány, a teljesség igénye nélkül.

Összesen: 414 kiadvány.

Azokat a köteteket, amelyeket 1965 után jelentettek meg, ugyanebben a beosztásban rendszerezem, majd összegzem, hogy összesen hány ilyen kiadvány jelenhetett meg napjainkig. Forrásaim az Országos Széchényi Könyvtár elektronikus adatbázisa és a magyar református felsőoktatási intézmények adatbázisai.

A. A Heidelbergi Káté kiadásai 1965 után – 32 kiadvány.

B. A HK alapján készült tankönyvek – 8 kiadvány.

C. A HK magyarázatai – 7 kiadvány.

D. A HK-ra vonatkozó irodalom – 18 kiadvány.

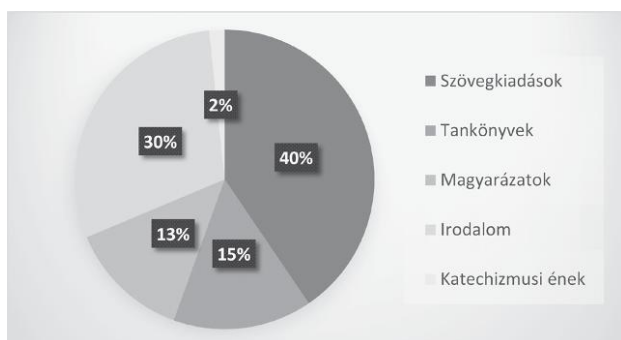
Összesen 65 kiadvány.

Az eddigi gyűjtés alapján 194 Heidelbergi Káté-kiadást ismerünk, Erdős József, Tavasz Sándor és mások fordításában, 72 tankönyv és oktatási segédkönyv jelent meg, 63 Heidelbergi Kátét magyarázó kiadvány és 142 a Heidelbergi Kátéval kapcsolatos kérdéshez kötődő kiadvány és 8 „katekizmusi” ének.

¹⁸ Uo. 303.

¹⁹ Uo.

Összesítve így láthatjuk:



Jelenleg tehát 479 kiadvány áll a rendelkezésünkre, ha a HK-val kapcsolatos történelmi, értelmezési, hatástörténeti kérdésekre keresünk választ. A majdnem félezres számot látva egyetérthetünk azzal az általános vélekedéssel, hogy a magyar református emberek között a Szentírás után a legnépszerűbb, legtöbbet olvasott mű a Heidelbergi Káté volt. Azt is észrevehetjük, hogy a HK szövege, a taníthatóvá tételéhez alkotott segédanyag és a róla írt irodalom szinte egyenlő nagyságú, ami azt jelenti, hogy nemcsak a tárgyi tudást szerezhették meg a hívek, hanem inspirálta is őket a tanult szöveg. Nemcsak kipipálandó vizsga, hanem mélyen elgondolkodtató és a következtetéseket megosztásra sarkalló erőter volt.

A katalógusok olvasásakor derült ki az is, hogy a vérvizataros történelem ellenére is fontosnak tartották őseink, hogy mindig legyen elérhető olvasmány a hívek számára. Megrendítő volt megtalálni 1848-as, 1920-as, 1929-es, 1940-es vagy 1944-es és 1989-es kiadásokat, hiszen mondhatták volna, hogy a történelmi események nem teszik lehetővé, hogy a HK terjesztésével foglalkozzanak. Az, hogy mégis megtették, mutatja, hogy történhet bármi, történelmi berendezkedéstől függetlenül, Isten ígéjének megértésénél és megvallásánál nincs fontosabb feladatunk.

Magyar nyelven tehát legalább 479 kötet beszél el a magyar református nép hitvallásos gondolkodását. A világtörténelem zajlott, birodalmak jöttek, tapostak és mentek, de a HK-val kapcsolatos munkák megszülettek, a magyar református közösségeknek a hitvallásossággal elemi iskolától kezdve foglalkozni kellett. A kommunizmus szinte mindent elvett, de megmaradt a HK mint hitvallási szöveg, számos kiadás a bizonyíték rá, hogy népünk ismerni akarta annak tartalmát.

Identitásképző erő volt századokon át, viszonyulni lehetett hozzá, elmélkedni rajta és fegyelemben venni az emberi élet fordulóján.

Bár az egyházi közbeszédből sokszor nem derül ki, milyen fontos szöveg a hitvallás, mert a konfirmáción és a lelkészi eskün kívül alig emlegetjük (ha nem számítom ide a vasárnapi liturgiában néha elmondott első kérdésre adott választ), sokan feledésre pedig ítélnék. 2011 óta 35 kiadványban jelent meg a HK valamilyen aspektusa, vagy maga a teljes szöveg. Úgy tűnik, olyan számunkra a HK szövege, mint egy bűvópatak vize, a legnagyobb szárazságban is ott van a mélyben, hogy amikor igazán szomjásan keressük az enyhülést, akkor aki keresi, az megtalálhatja. Az egyházkerületek ma is nyilvánosan elérhetővé teszik a HK szövegét, hogy bárki hozzáférhessen, hivatalos szövegeikben hivatkoznak rá, a lelkészi eskünek mai napig része, de a hívek általános tudásából és mindennapi szókészletéből, érvrendszeréből egyre erőteljesebben kopik ki. Javaslatom szerint, hivatkozással az eddigi századok kitartó ragaszkodására, amely által e tartalom szinte a magyar református nép „vérévé vált”, el kell kezdeni közösen dolgozni azon, hogy adjuk vissza a HK általános ismertségét, frissített formában. Hadd ébredjen az emlékezet, vagy rakódjanak újabb rétegek, de minden magyar reformátusnak ismernie kell a szöveg tartalmát és üzenetét.

Ha református egyházat és közösségeket szeretnénk, meg kell egyeznünk egy közös szövegben, egy közös tartalomban. Sok minden változó van a református egyházban, istentiszteleti rendtartás, vasárnapi liturgia, énekeskönyv, és reméljük, hogy egyszer elérjük ezekben az egységet, de addig is kell egy közös alap a Szentírás mellé, felekezetiiségünknek a legkisebb közös többszöröse. Meggyőződésem, hogy ha a magyar református emberek újra ismerni fogják a HK tartalmát, akkor nemcsak a református egyháztestek legkisebb közös többszöröse, hanem legkisebb közös többszörözője is lehet, hiszen aki megérti és megszereti a HK tartalmát, tovább is adhatja és megszeretheti azokkal, akik még nem ismerik. A módszereken, hogy hogyan tanítsuk, milyen ütemben, milyen hosszan, azon vitatkozhatunk és egyezkedhetünk, de a tényen, hogy ez lehet a közös, egybekapcsoló szövegünk a Szentírást mellett, azt magyarázva, ahhoz meggyőződésem szerint nem férhet kétség. A történelem kereke sokszor fordult, volt, amikor kötelező volt tanítani a Heidelbergi Kátét, volt, amikor egyenesen tiltották, de azt ki kell mondanunk, hogy léte és ismerete alapvetően befolyásolta és érinti ma is a magyar református gyülekezetek életét. Ma is időszerűek Bucsay Mihály sorai, melyeket a 19. századi kátétöténetről és hatástörténetéről írt:

„Azt tapasztaltuk, hogy egyházi életünk és gondolkodásunk a Heidelbergi Káté-magyarázatok tanúsága szerint igen szoros kapcsolatban állt a mindenkori politikai és társadalmi helyzettel. Hiszen csak ebből a háttérből voltunk képesek megérteni, hogy az egyes korok theologusai milyen irányú és mennyi írói alkotást szenteltek a Heidelbergi Káténak. Ez a szoros egybekapcsoltság azonban korántsem jelentette mindig az egyházi élet és a theologiai munka függését és meghatározottságát a fennálló társadalmi rend által. Egyházunk ilyen szoros függésbe csak a késői liberalizmusnak a keresztyén egyházak iránt látszólag annyira megértő korában, a liberális theologia virágzásának idején került, mert akkor szem elől tévesztette a maga egyház mivoltát, az élő Jézus Krisztusban, a megváltásban gyökerező létét. Ez abban nyilvánult meg, hogy lelki és erkölcsi ereje megbénult, vagy szétforgácsolódott, hitvallásait pedig por lepte be. Viszont, ha bűnbánatban és élő hitben tudatára ébredt igazi mivoltának és küldetésének, akkor áldássá vált és azzá válhat ma is népe és az embervilág számára. Ehhez a jó úthoz mint 400 év óta mindig, a Heidelbergi Káté ma is a megtisztulás és az erő olyan forrása, amely által az apostoli kor és a reformáció öröksége válik élővé.”²⁰

²⁰ Bucsay, Mihály: A Heidelbergi Káté magyarázatának története 1791-től napjainkig. In: Bartha Tibor (szerk.): *i. m.* 260.

A kötet szerzői

- Bacsó István lelkipásztor (Székelytamásfalvi Református Egyházközség). E-mail cím: realbacso@yahoo.com
- Balázs Gergő lelkipásztor (Bogártelki Református Egyházközség). E-mail cím: gergobalazs8@yahoo.com
- Balogh Csaba egyetemi tanár (Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet). E-mail cím: csbalogh@proteo.hu
- Benkő Tímea egyetemi adjunktus (Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet). E-mail cím: benkotim@yahoo.com
- Bogárdi Szabó István ny. püspök, egyetemi tanár (Károli Gáspár Református Egyetem, Hittudományi Kar). E-mail cím: szajuz@gmail.com
- Borsi Attila János református lelkipásztor, tudományos főmunkatárs (Károli Gáspár Református Egyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar). E-mail cím: borsi.attila@kre.hu
- Buzogány Dezső egyetemi tanár (Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet). E-mail cím: dezsobuzogany@gmail.com
- Czire Szabolcs egyetemi docens (Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet). E-mail cím: cziresza@proteo.hu
- Csanádi Viktor Holló lelkipásztor, hiedelemkutató (Népi Hiedelmek Múzeuma). E-mail cím: csanadi.viktor@gmail.com
- Csepregi András evangélikus lelkipásztor, egyetemi docens (Wesley János Lelkészképző Főiskola). E-mail cím: csepregi.andras@fasori.hu
- Debreczeni István lelkipásztor (Egeresi Református Egyházközség). E-mail cím: istvan_debreczeni@yahoo.com
- Éles Éva egyetemi adjunktus (Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet). E-mail cím: eleseva@proteo.hu
- Fazakas Sándor egyetemi tanár (Debreceni Református Hittudományi Egyetem). E-mail cím: fazakass@drhe.hu
- Füsti Molnár Szilveszter egyetemi tanár (Sárospataki Református Hittudományi Egyetem). E-mail cím: fusti@tirek.hu
- Gaál Botond ny. egyetemi tanár (Debreceni Református Hittudományi Egyetem), Széchenyi-díjas teológus, a MTA doktora. E-mail cím: bgaal@drk.hu

Geréb Zsolt ny. egyetemi tanár (Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet). E-mail cím: zsgereb@proteo.hu

Homoki Gyula egyetemi adjunktus (Sárospataki Református Hittudományi Egyetem). E-mail cím: homoki.gyula@srhe.hu

Horváth Levente egyetemi adjunktus (Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet). E-mail cím: lhorvath@proteo.cj.edu.ro

Juhász Tamás ny. egyetemi tanár (Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet). E-mail cím: juhasztamas.erdely@gmail.com

Kállay Dezső egyetemi adjunktus (Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet). E-mail cím: kallay@proteo.hu

Kató Szabolcs-Ferencz egyetemi docens (Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet). E-mail cím: katoszabolcs@yahoo.com

Kiss Jenő egyetemi tanár (Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet). E-mail cím: kissjeno@proteo.hu

Kolumbán Vilmos József püspök, egyetemi tanár (Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet). E-mail cím: vkolumban@proteo.hu

Koppándi Botond Péter egyetemi docens (Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet). E-mail cím: koppandi@proteo.hu

Kovács Ábrahám egyetemi tanár (Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Selye János Egyetem, Református Teológiai Kar). E-mail cím: kovacs.abraham@drhe.hu

Kovács Krisztián egyetemi docens (Debreceni Református Hittudományi Egyetem). E-mail cím: tubalkain77@gmail.com

Kovács Sándor egyetemi tanár, rektor (Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet). E-mail cím: sandorkovacs@unitarius.org

Kurta József könyvtáros (Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet). E-mail cím: toboz@proteo.hu

Lészai Lehel egyetemi docens (BBTE Református Tanárképző és Zeneművészeti Kar). E-mail cím: lehel.leszai@ubbcluj.ro

Nagy Károly Zsolt főiskolai tanár (Sárospataki Református Hittudományi Egyetem). E-mail cím: nagy.karoly.zsolt@srta.hu

Németh Tamás egyetemi tanár (Pápai Református Teológiai Akadémia). E-mail cím: ntamas.prta@gmail.com

Ősz Sándor Előd egyetemi adjunktus, levéltáros (Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet, Erdélyi Református Egyházkerületi Levéltár). E-mail cím: oszsandor-elod@gmail.com

Papp György egyetemi docens (Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet). E-mail cím: pgyvdm@yahoo.co.uk

Pethő Sándor egyetemi tanár (Károli Gáspár Református Egyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar). E-mail cím: petho.sandor@gmail.com

Rácsok Gabriella egyetemi docens (Sárospataki Református Hittudományi Egyetem). E-mail cím: gracsock@titek.hu

Rezi Elek ny. egyetemi tanár (Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet). E-mail cím: rezielek@proteo.cj.edu.ro

Simon János lelkipásztor (Kolozsvár-Bulgáriatelepi Református Egyházközség). E-mail cím: simonjani@gmail.com

Somfalvi Edit egyetemi adjunktus (Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet). E-mail cím: edit.somfalvi@gmail.com

Székely József lelkipásztor (Kolozsvár-Alsóvárosi Református Egyházközség). E-mail cím: szekelyjozsef@proteo.hu

Tasnádi István egyetemi tanársegéd, levéltáros (Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet, Erdélyi Református Egyházkerületi Levéltár). E-mail cím: tasnadiistvan1@gmail.com

Tódor Csaba egyetemi adjunktus (Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet). E-mail cím: todorcsaba@proteo.hu

Ungvári Zrínyi Imre ny. egyetemi előadótanár (BBTE Történelem és Filozófia Kar). E-mail cím: iungvari@gmail.com

Zamfir Korinna egyetemi tanár (BBTE Római Katolikus Teológia Kar). E-mail cím: kori_zamfir@yahoo.com

Tartalom

Előszó (Kovács Sándor).....	7
Tabula gratulatoria	9
Bacsó István: Teodicea másképp.....	11
Balázs Gergő: A zsinagóga és a páli misszió	21
Balogh Csaba: A méd Dárius?.....	36
Benkő Tímea: Áldó hatalmak oltalmában – Dietrich Bonhoeffer karácsonyi-újévi éneke?.....	54
Bogárdi Szabó István: Tézisek a lelkészképzésről.....	66
Borsi Attila János: Van a reménységnek politikuma?.....	76
Buzogány Dezső: Egyházi törvények Felső-Magyarországon 1667-ből.....	88
Czire Szabolcs: Tamás evangéliuma 30.....	97
Csanádi Viktor Holló: Túlvilági keresztelő. Rítus a hit és a hiedelem határán ...	112
Csepregi András: Krisztus közösségének láthatósága és láthatatlansága Dietrich Bonhoeffer <i>Követés</i> című könyvében.....	124
Debreczeni István: A szenvedés és a jó élet dialektikája Miroslav Volf teológiájában	138
Éles Éva: Párnát a pusztulásnak	156
Fazakas Sándor: Az identitáspolitika csapdájában.....	171
Füsti-Molnár Szilveszter: Credo ut intelligam, et vive – a <i>homoousios</i> mint az egyház performatív igazsága.....	184
Gaál Botond: Az új típusú „tiszteletes és tudós” lelkipásztor.....	197
Geréb Zsolt: A vallástörténeti iskola hatása az erdélyi református teológiai irodalomra	207
Homoki Gyula: „Potest ecclesia donare delictum, sed non faciam...”	218
Horváth Levente – Horváth Mária: Relációs-etikai „játék és alap”	235
Juhász Tamás: Filioque	248
Kállay Dezső: A megigazulás és megbékélés viszonya a páli teológiában.....	259
Kató Szabolcs Ferencz: Emlékezni a jövőre.....	274
Kiss Jenő: Az Isten Igéjéről való beszéd pontossága – kritikai vizsgálat.....	290

Kolumbán Vilmos József: A Marosi Református Egyházmegye lelkészeinek és tanítóinak fizetése 1782-ben	306
Koppándi Botond Péter: A „vízzel való szent megmosódástól” az „egy, örök, igaz Isten” nevéig.....	324
Kovács Ábrahám: Megújulás. Eltérő ekkleziológiák, krisztológiák és dogmák, de közös célok.....	345
Kovács Krisztián: „Hogyne dicsérném az Istent zengedező énekkel...”	361
Kovács Sándor: Jókai Mór vallásos világa	373
Kurta József Tibor: „Nagy Borostás Vakmerő Cél” – stratégia a férfiak megszólítására	384
Lészai Lehel: Jézus megkeresztelése a Mt 3,13–17-ben	397
Nagy Károly Zsolt: „Sarkány ellen sarkányfű...”	408
Németh Tamás: Jöjjön el a te országod	422
Ősz Sándor Előd: Galambod református lelkészei	436
Papp György: Löwisohn Salamon: egy kevésbé ismert zsidó tudós portréja	448
Pethő Sándor: Húsz gondolat Nietzsche <i>Zarathusztrájáról</i>	465
Rácsok Gabriella: A fogyatékoság mint próbakő: a magyarázattól a hűségig	481
Rezi Elek: A vallásfilozófia az unitárius lelkészképzésben	494
Simon János: A lelkigondozói titoktartás felelőssége: az abszolút és relatív titoktartás dilemmája	506
Somfalvi Edit: A Heidelbergi Káté mint a Magyar Református Egyház legkisebb közös többszöröse	523
Székely József: A hitvallásos mérlegelés szerepe a prédikáció megszületésében.....	533
Tasnádi István: Szigeti Gyula István püspök élete és munkássága.....	545
Tódor Csaba: Az adottság fogalma Jézus gyógyításában	559
Ungvári Zrínyi Imre: A megbocsátás értelméhez vezető út	573
Zamfir Korinna: Törésvonalak a kereszteny világban Ukrajna orosz inváziója kapcsán.....	585
Visky Sándor Béla publikációi	607
A kötet szerzői	617



Készült az Erdélyi Református Egyházkerület
Misztótfalusi Kis Miklós Sajtóközpontjának
nyomdájában

Felelős vezető: Dávid Zoltán

Korrektúra: Szabó Beáta

Számtógépes tördelés: Czirmay Ágnes

Nyomdai ívek száma: 39